

11. О результатах работы органов юстиции по государственной регистрации общественных объединений, фондов в 2013 г. – Режим доступа: http://minjust.by/ru/site_menu/news/?id=1512. – Дата доступа: 18.04.2014.

СІНАНІМІЯ ФРАЗЕАЛАГІЗМАЎ БЕЛАРУСКАЙ МОВЫ З КАМПАНЕНТАМ ГАЛАВА

Н. У. Дзегцярэнка

Гомельскі дзяржаўны ўніверсітэт імя Францыска Скарыны, Беларусь

Навуковы кіраўнік З. У. Шведава, канд. філал. навук, дац.

Фразеалагічныя с і н о н і м ы абазначаюць адно і тое ж паняцце, маюць тоеснае ці гранічна блізкае значэнне, належаць да аднаго семантыка-граматычнага тыпу, але звычайна адрозніваюцца адзін ад другога адценнямі значэння, стылістычнай афарбоўкай і іншымі адметнымі адзнакамі [1, с. 82].

Возьмем, напрыклад, такія сінанімічны рад: *адкруціць галаву* [2, с. 65], *звярнуць галаву* [2, с. 491], *знімаць галаву* [2, с. 508], *скручваць галаву* [3, с. 404]. Усе гэтыя дзеяслоўныя фразеалагізмы ўжываюцца з агульным значэннем ‘знішчаць, забіваць каго-н.’. Фразеалагізмы ж *скруціць галаву (сабе)* [3, с. 404], *навярнуць галавой (сам)* [3, с. 70] маюць значэнне ‘скалечыцца, загінуць’.

Сінанімічныя рады фразеалагізмаў з кампанентам *галава* складаюцца з двух, трох, чатырох і пяці адзінак. Так, сінанімічныя рады фразеалагізмаў з кампанентам *галава*, якія складаюцца з двух фразеалагізмаў, прадстаўлены наступнымі: фразеалагізмы з агульным значэннем ‘скалечыцца, загінуць’ *скруціць галаву* [3, с. 404], *навярнуць галаву* [3, с. 70] і фразеалагізмы з агульным значэннем ‘хто-н. разумны’ *светлая галава* [2, с. 285], *галава варыць* [2, с. 280]. Да сінанімічных радоў фразеалагізмаў з кампанентам *галава*, якія складаюцца з трох фразеалагізмаў, мы аднеслі наступныя: *вылятаць з галавы* [2, с. 246], *выпадаць з галавы* [2, с. 251], *выходзіць з галавы* [2, с. 263] з агульным значэннем ‘зусім забывацца’; *прыходзіць у галаву* [3, с. 265], *стрэліць у галаву* [3, с. 467], *цюкнуць у галаву* [3, с. 629] з агульным значэннем ‘раптоўна, выпадкова з’явіцца ў свядомасці’; *ударыць у галаву* [3, с. 552], *хмель ударыў у галаву* [3, с. 611], *біць па галаве* [2, с. 108] з агульным значэннем ‘ап’яняць’.

Сінанімічны рад, які складаецца з чатырох адзінак, аб’ядноўвае фразеалагізмы *без галавы* [2, с. 290], *клёпкі не хапае* [3, с. 597], *галава яловая* [2, с. 283], *дубовая галава* [2, с. 284] з агульным значэннем ‘неразумны чалавек’. У рад сінанімічных адзінак са значэннем ‘знішчыць’ уваходзяць 5 фразеалагізмаў: *адкруціць галаву* [2, с. 65], *звярнуць галаву* [2, с. 491], *знімаць галаву* [2, с. 508], *скручваць галаву* [3, с. 404].

У асноўным фразеалагізмы з кампанентам *галава* аднаго сінанімічнага рада аднолькавыя паводле сваёй структуры, пабудаваныя па адной мадэлі. Сустрэкаюцца сінанімічныя рады, у якія уваходзяць рознаструктурныя фразеалагізмы: *без галавы* [2, с. 29] – *дубовая галава* [2, с. 284] – *клёпкі не хапае* [3, с. 597] – *галава яловая* [2, с. 283], а таксама падобнаструктурныя, г. зн. такія, у якіх граматычна галоўны кампанент выражаны аднолькавай часцінай мовы (напрыклад, назоўнікам), а іншыя кампаненты звязаны з галоўным па-рознаму, не па аднолькавай схеме. Напрыклад, падобнаструктурныя выразы з пададзенага вышэй сінанімічнага рада: *светлая галава* [2, с. 285] – *галава варыць* [2, с. 280].

Назавём, апрача ўжо адзначанай структурнай неаднатыпнасці, іншыя адрозненні паміж фразеалагізмамі з кампанентам *галава* ў межах аднаго сінанімічнага рада.

Па-першае, невялікія сэнсавыя разыходжанні паміж фразеалагізмамі. Некаторыя з іх (*без галавы* [2, с. 290], *клёпкі не хапае* [3, с. 597], *галава яловая* [2, с. 283], *дубовая галава* [2, с. 284]) пры агульным для ўсіх значэнні ‘неразумны чалавек’, кожны з фразеалагізмаў утрымлівае дадатковае адценне. Напрыклад, фразеалагізмы *без галавы* ‘тупаваты ціняўважлівы’, *клёпкі не хапае* ‘дурнаваты, з дзівацтвамі’, *галава яловая* ‘бесталковы’, *дубовая галава* ‘тупы’ ўтрымліваюць дадатковае адценне ‘дурны чалавек’.

Па-другое, ёсць адрозненні паміж фразеалагізмамі з боку іх функцыянальна-стылявой прыналежнасці. Пераважная большасць выразаў прастамоўныя: *клёпкі не хапае* ‘хто-н. дурнаваты, з дзівацтвамі’ [3, с. 597], *галава яловая* ‘бесталковы, дурны чалавек’ [2, с. 283], *дубовая галава* ‘тупы, неразумны чалавек’ [2, с. 284]; фразеалагізм *без галавы* ‘неразумны, тупаваты ці няўважлівы, рассеяны’ [2, с. 290] – размоўны.

Фразеалагізмы-сінонімы, нават тады, калі яны адэкватныя паводле семантыкі, стылістычнай афарбоўкі, структуры і спалучальнасці, усё роўна адрозніваюцца адзін ад аднаго сваім этымалагічным вобразам, непаўторнай унутранай формай. Параўн., напрыклад: *без галавы* [2, с. 290] – *клёпкі не хапае* [3, с. 597].

Нягледзячы на гэта, шмат якія фразеалагізмы з кампанентам *галава* аднаго сінанімічнага рада ўзаемазамяняльныя ў любым кантэксце. Замяняць адзін аднаго могуць перш за ўсё аднаструктурныя фразеалагізмы, калі толькі яны аднолькавыя ў семантыка-стылістычных адносінах. Такія фразеалагізмы характарызуюцца самай высокай сінанімічнасцю. Свабодна замяняюцца, скажам, такія выразы са значэннем ‘хто-н. адчувае галавакружэнне’, як: *галава ідзе кругам* [2, с. 281], *галава ходырам ходзіць* [2, с. 283].

Узаемазамяняльнымі могуць быць і падобнаструктурныя фразеалагізмы, напрыклад, выразы са значэннем ‘разумны’: *светлая галава* [2, с. 285], *галава ва-рыць* [2, с. 280].

Сінанімія фразеалагізмаў цесна звязана з іх мнагазначнасцю. Калі фразеалагізм мае не адно, а некалькі значэнняў, то кожнае яго значэнне можа мець свае сінанімічныя сувязі. Так, выраз *галава ходырам ходзіць* [2, с. 283] мае два значэнні, кожнае з якіх утварае свой сінанімічны рад, які складаецца з фразеалагізмаў, розных для кожнага значэння. Напрыклад, значэнне ‘хто-н. адчувае галавакружэнне’ маюць сінанімічныя фразеалагізмы *галава ідзе кругам*, *галава кружыцца*, *круціцца ў галаве*, а значэнне ‘хто-н. траціць здольнасць цвяроза разважаць’ – фразеалагізмы *галава ідзе кругам*, *галава кружыцца*, *галава пухне*, *галава трашчыць*.

Такім чынам, сінанімія даволі шырока прадстаўлена сярод фразеалагізмаў з кампанентам *галава*. Сінанімічныя рады складаюцца з двух, трох, чатырох і пяці фразеалагізмаў. У склад сінанімічных радоў уваходзяць як аднаструктурныя, так і рознаструктурныя фразеалагізмы. Шмат якія фразеалагізмы з кампанентам *галава* аднаго сінанімічнага рада ўзаемазамяняльныя ў любым кантэксце. Замяняць адзін аднаго могуць перш за ўсё аднаструктурныя фразеалагізмы, калі толькі яны аднолькавыя ў семантыка-стылістычных адносінах. Ёсць адрозненні паміж фразеалагізмамі з боку іх функцыянальна-стылявой прыналежнасці. Пераважная большасць выразаў прастамоўныя.

Літаратура

1. Лепешаў, І. Я. Фразеалогія сучаснай беларускай мовы / І. Я. Лепешаў. – Мінск : Выш. шк., 1998. – 271 с.
2. Лепешаў, І. Я. Слоўнік фразеалагізмаў : у 2 т. / І. Я. Лепешаў. – Мінск : Беларус. энцыкл. імя П. Броўкі, 2008. – Т. 1. – 672 с.

3. Лепешаў, І. Я. Слоўнік фразеалагізмаў : у 2 т. / І. Я. Лепешаў. – Мінск : Беларус. энцыкл. імя П. Броўкі, 2008. – Т. 2. – 704 с.
4. Ляшчынская, В. А. Сучасная беларуская мова: фразеалогія : вучэб. дапам. / В. А. Ляшчынская. – Мінск : РІВШ, 2010. – 230 с.

ГИК КАК НОВЫЙ КУЛЬТУРНЫЙ ГЕРОЙ НАШЕГО ВРЕМЕНИ

Л. Н. Карабань, В. И. Усова

*Белорусский торгово-экономический университет
потребительской кооперации, г. Гомель*

Научный руководитель Т. А. Юрис, канд. филос. наук, доц.

Однажды Билл Гейтс, выступая перед старшеклассниками, назвал 11 правил, которые подростки, по его мнению, никогда не узнали бы в стенах школы. Последнее из 11 правил гласит: «Будьте обходительны с зубрилками и ботаниками. Не исключено, что вскоре вы будете работать на одного из них» [1, с. 62].

Кто же такие ботаники? Точное происхождение второго смысла этого слова является спорным, но в 90-е гг. XX в. оно быстро стало популярным. «Ботаник» – это синоним слов «чудаковатый», «зубрила», оно обозначает интеллектуала, далекого от реальности, помешанного на чем-то узкоспециализированном.

Ботаники, по всей видимости, существовали всегда, но впервые стали заметны, когда общество достигло высокого уровня развития и научилось ценить интеллект. История донесла до нас имена таких интеллектуалов Древней Греции как Фалес, Гераклит, Демокрит, Архимед, Аристотель, Диоген. Современники не всегда понимали их идеи, удивлялись их образу жизни и поступкам, иногда посмеивались над ними, о чем свидетельствуют исторические байки, но уважали за ряд несомненных достоинств.

В древнем воинственном Риме ботаник затерялся, там его качества оказались не востребованными. Во времена расцвета монашества ботаники вернулись, так как монастырский покой и уединение давали им возможность раскрыться в полной мере. Однако когда все больше монастырей стало закрываться, ботаники снова стали «аутсайдерами». Эпоха Ренессанса – это очередной период расцвета ботаников. В искусстве наступило время великих гениев, имевших черты типичного ботаника – Леонардо да Винчи, Микеланджело, Альбрехт Дюрер. Благоприятными для ботаников были XVIII–XIX вв., отмеченные расцветом философии и естественных наук. Яркими примерами «ботанизма» являются физик Исаак Ньютон, философы Иммануил Кант и Георг Гегель.

В первой половине и середине прошлого века фашизм и недемократичный режим стран социалистического лагеря создали настолько неблагоприятный климат в Европе, что многие интеллектуалы эмигрировали в Америку и заложили основу культурной гегемонии США в мире в XX в.

В 1970-х гг. появились компьютеры, а с ними наступила самая значимая эпоха ботаников. Виртуальный мир быстро стал для интеллектуалов естественной жизненной средой, в которой они ощущают себя комфортно и могут реализовать свои способности. И поскольку виртуальная реальность все шире проникает в мир повседневности, становится значимым фактором развития социума и культуры, постольку статус ботаников резко повысился. К тому же они стали преуспевающими людьми, создали крупные компании с прибыльностью в миллиарды долларов. Более того, влияние ботаников постоянно растет в реальном мире, поскольку увеличивается их экономическая сила и способность управлять потоками информации и научно-